

Шлеїна Л.І., Phd, пед.н., доцент,
Ісакова О.І., к.ф.н., доцент, Зімонова О.В., ст. викл.
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

МЕНТОРИНГ У СИСТЕМІ ОСВІТИ: ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ТА РОЗВИТОК ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

***Анотація.** У статті розглянуто менторство як важливий інструмент підтримки та розвитку в системі вищої освіти, зокрема в контексті освіти дорослих. Визначено сутність менторства як цілеспрямованої взаємодії між ментором і менті, спрямованої на особистісне й професійне становлення останнього. Проаналізовано основні форми наставництва (педагогічне, міжодноліткове, м'яке, молодіжне), а також функції академічного наставника, його права й обов'язки. Окреслено ключові принципи ефективного менторства (довіра, індивідуалізований підхід, активне слухання, партнерство тощо) та наведено професіограму ментора як фахівця. Підкреслено, що менторство сприяє підвищенню якості освіти, розвитку компетентностей здобувачів і їхній успішній інтеграції в професійне середовище.*

***Ключові слова:** освіта, ментор, менторство, менті, наставник, заклад вищої освіти, академічне наставництво, здобувач.*

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти орієнтована на підготовку фахівців, які не лише володіють глибокими професійними знаннями, а й здатні до саморозвитку, адаптації та ефективної взаємодії в динамічному соціальному середовищі. Випускники мають бути соціально мобільними, гнучкими, володіти професійно орієнтованими знаннями, що визначають їхній професійний успіх. Одним із ключових інструментів досягнення цих цілей є впровадження менторства, яке сприяє розвитку соціальної активності, ініціативності та відповідальності студентів.

Менторство, як педагогічна технологія, активно використовується в навчально-науковій діяльності, лідерстві, волонтерстві та менеджменті. За кордоном менторство давно визнане важливим доповненням до

викладання у вищій школі, а менторські програми сприяють професійному зростанню та впевненості студентів. В Україні менторство в системі «ментор-студент» є значущим для виконання індивідуальних завдань, формування професійних компетентностей, набуття практичних навичок, розвитку особистісних якостей та професійної адаптації молодих фахівців [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях наставництво трактується по-різному, залежно від контексту та сфери застосування. Зарубіжні вчені, такі як А. Гаргреавес, М. Фуллан, А. Франке, К. Скамп та П. Гудзон, досліджують наставництво викладачів вищої школи та вчителів. Вплив поведінки наставника на якість наставництва вивчали В. Годшальк та Дж. Сосайк. Складові наставництва та рекомендації для наставників розглянуті у працях В. Бреда Джонсона та Чарльза Р. Рідлі, К. Крем, Д. Оліен та С. Керрол уточнюють визначення наставництва, описують розвиток цього процесу та визначають функції наставника через характеристику його взаємин із молодим спеціалістом.

Українські науковці також приділяють значну увагу різним аспектам наставництва. Н. Гаврилів досліджувала наставництво як інструмент сучасної освіти, аналізуючи взаємодію між викладачами та студентами та наголошуючи на необхідності її вдосконалення [5]. О. Антонова та М. Бойченко розглядали менторство як форму підтримки обдарованих і талановитих студентів як в Україні, так і в країнах ЄС та США. О. Байдарова, О. Смаль, І. Сацюк та В. Андросова вивчали наставництво як засіб соціальної підтримки. Н. Моргунова досліджувала психологічні аспекти тьюторської та кураторської діяльності у роботі з іноземними студентами в українських закладах вищої освіти, тоді як І. Семененко зосередився на технологіях педагогічного супроводу під час професійної підготовки іноземних студентів у технічних університетах. М. Морозова аналізувала наставництво як процес формування особистості молодого фахівця [1; 4; 3; 9; 8; 11].

О. Іваницька зосереджується на інтеграції української освіти до Європейського освітнього простору, приділяючи особливу увагу ролі координатора програми Еразмус+ як тьютора та ментора в умовах зростаючої академічної мобільності в українських закладах вищої освіти. Н. Алюшина та Т. Новаченко аналізують компетентнісно орієнтоване наставництво як невід'ємну частину навчального процесу в професійній підготовці державних службовців, підкреслюючи важливість

людиноцентризму як принципу державного управління в Україні та необхідність удосконалення механізмів формування професійної культури посадових осіб публічної влади [2].

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати особливості системи менторства як механізму розвитку освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу досліджень. Менторство, або наставництво, виступає значущим елементом, що сприяє удосконаленню освітнього процесу у закладах вищої освіти. Реалізація менторських програм забезпечує індивідуальний підхід до навчання, підвищує рівень академічних досягнень студентів і сприяє формуванню позитивного освітнього середовища.

Менторинг – це цілеспрямована взаємодія, в межах якої досвідчений фахівець (ментор) підтримує менш досвідчену особу (менті), передаючи їй свої знання, уміння та професійний досвід з метою сприяння її особистісному та професійному становленню.

Менторство може реалізовуватись як у формалізованому вигляді – через офіційні освітні чи корпоративні програми, так і у неформальному форматі – за ініціативою самого ментора.

Ключовою метою менторства є розвиток потенціалу менті, підготовка до майбутніх викликів і надання підтримки у досягненні поставлених завдань.

Наставництво, що тісно пов'язане з менторством, полягає у взаємодії між досвідченим і менш досвідченим учасником, з метою формування необхідних компетенцій. Воно охоплює як професійні, так і особистісні аспекти розвитку. Наставництво широко використовується в таких сферах, як освіта, бізнес, державне управління та діяльність громадських організацій. Цей інструмент ефективно сприяє адаптації новачків, розкриттю потенціалу обдарованих осіб і вирівнюванню можливостей для кар'єрного зростання.

Якщо потрібно скоротити або адаптувати цей текст під конкретний формат (наприклад, вступ до статті чи тези), можу допомогти й з цим.

Академічний наставник відіграє важливу роль у підтримці та розвитку студентів, особливо в контексті освіти дорослих. Його основні завдання включають:

- Професійна підтримка: допомога студентам у адаптації до навчального процесу, сприяння у визначенні та досягненні академічних і кар'єрних цілей.

- Розвиток компетентностей: сприяння формуванню професійних та соціальних навичок, необхідних для успішної діяльності в обраній сфері.

- Мотивація та наставництво: заохочення студентів до саморозвитку, підвищення їх мотивації до навчання та професійного зростання.

Права та обов'язки наставника в освіті дорослих визначаються законодавством та внутрішніми положеннями закладів освіти. До основних обов'язків належать:

- Планування та організація навчання: розробка індивідуальних навчальних планів, адаптація навчальних матеріалів відповідно до потреб дорослих студентів.

- Оцінювання прогресу: моніторинг успішності студентів, надання конструктивного зворотного зв'язку та рекомендацій для покращення.

- Підтримка та консультування: надання консультацій з академічних та професійних питань, підтримка у вирішенні особистісних та соціальних проблем, що можуть впливати на навчання.

Права наставника включають можливість участі у формуванні навчальних програм, доступ до необхідних ресурсів для ефективного виконання своїх обов'язків та право на підвищення кваліфікації.

Ефективне наставництво в освіті сприяє підвищенню якості навчання, розвитку професійних компетентностей студентів та їх успішній інтеграції в професійне середовище [13].

Наставництво є ключовим елементом у процесі становлення особистості молодого спеціаліста. Виділяють кілька його форм:

- Педагогічне наставництво спрямоване на професійну адаптацію новачків, допомагає їм швидше включитися в робочий процес та вдосконалити фахові навички.

- Наставництво серед однолітків базується на взаємній підтримці між колегами або студентами одного рівня, що сприяє обміну досвідом та спільному зростанню.

- М'яке наставництво передбачає ненав'язливу підтримку, де ментор виступає як приклад для наслідування, допомагаючи розвиватися у безпечній і доброзичливій атмосфері.

- Наставництво в молодіжній сфері має на меті розвиток потенціалу молодих людей, формування в них життєвих і професійних навичок через довірливу співпрацю з наставником.

Кожна з цих форм наставництва суттєво впливає на професійне становлення та особистісне зростання молодих фахівців, забезпечуючи їм необхідну підтримку та орієнтири для подальшого розвитку.

У міжнародній практиці менторство базується на основоположних принципах, що визначають його ефективність:

- Довіра та конфіденційність: створення відкритої атмосфери, де менті може без страху ділитися власними думками та переживаннями.

- Індивідуалізований підхід: наставник враховує особисті потреби та цілі менті, адаптуючи методи взаємодії до його індивідуальних особливостей.

- Активне слухання та конструктивний зворотний зв'язок: ефективне наставництво передбачає уважну взаємодію та підтримку розвитку менті через корисні поради та рефлексію.

- Повага та партнерські стосунки: ментор і менті будують співпрацю на основі взаємної поваги, без переваги однієї сторони.

- Чітке формулювання цілей і очікувань: на початку співпраці важливо узгодити мету наставництва, що дозволяє зробити процес цілеспрямованим і результативним.

- Неперервне навчання та зростання: наставництво сприяє розвитку не лише менті, а й самого наставника, забезпечуючи обоєпільне професійне вдосконалення.

Якщо потрібно, можу переробити текст у більш академічному або навпаки – простішому стилі.

Дотримання ключових принципів менторства, таких як довіра, індивідуальний підхід та активне слухання, є запорукою ефективних наставницьких відносин, що сприяють особистісному та професійному зростанню менті.

Професіограма ментора окреслює сукупність необхідних якостей, компетенцій та обов'язків для успішного виконання наставницької ролі:

- Професійна експертиза: глибокі знання та практичний досвід у відповідній галузі, що дозволяють надавати актуальні поради та рекомендації.

- Педагогічні навички: здатність ефективно передавати знання, адаптуючи інформацію до рівня підготовки менті, та сприяти розвитку їхнього критичного мислення.

- Комунікативні здібності: вміння активно слухати, проявляти емпатію та чітко висловлювати думки для встановлення довірливих відносин.

- Етичні якості: повага до особистості менті, дотримання конфіденційності та етичних норм взаємодії.

- Організаційні вміння: планування навчального процесу, встановлення реалістичних цілей та гнучкість у підходах до наставництва.

- Мотиваційні аспекти: натхнення та підтримка менті у досягненні поставлених цілей, сприяння розвитку їхньої впевненості та самостійності.

Дотримання цих характеристик забезпечує ефективність наставницької діяльності та сприяє професійному і особистісному розвитку здобувачів.

Дослідження підтверджують, що менторство безпосередньо впливає на забезпечення якості освіти та успішність здобувачів. Зокрема, впровадження менторських програм у закладах вищої освіти дозволяє індивідуалізувати освітній процес відповідно до потреб кожного здобувача, об'єднуючи їх у спільних прагненнях та інтересах [7].

Висновки. Менторство посідає важливе місце у сучасному освітньому процесі, зокрема в контексті закладів вищої освіти та освіти дорослих. Воно сприяє не лише академічному успіху студентів, а й особистісному та професійному становленню, створюючи сприятливі умови для розвитку потенціалу кожного здобувача. Завдяки індивідуалізованому підходу, підтримці, мотивуванню та передачі досвіду, менторинг забезпечує ефективну адаптацію до навчального середовища, допомагає формувати ключові компетентності та орієнтири для майбутнього професійного зростання. Різноманітність форм менторства (педагогічне, міжрівневе, неформальне, м'яке тощо) дозволяє адаптувати його до різних потреб та контекстів, а ключові принципи наставництва – довіра, індивідуальний підхід, активне слухання та партнерська взаємодія – формують основу продуктивних взаємин між ментором і менті. Ефективне наставництво базується на відповідній професіограмі ментора, що охоплює як фахову, так і етичну, комунікативну та педагогічну складову. Саме дотримання цих критеріїв визначає успішність менторської діяльності, а відтак - і якість освітнього процесу в цілому.

Таким чином, менторство є потужним інструментом освітньої трансформації, який сприяє не лише академічному поступу, але й особистісному зростанню, розширює можливості для професійної реалізації та відповідає викликам сучасної освітньої парадигми.

Література

1. Антонова О.Є. Освітнє середовище вищого навчального закладу як впливовий чинник розвитку обдарованості студентів. Навчально-виховне середовище та моральність у XXI столітті. *Спец. випуск №62*. Київ-Вінниця : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2010. С. 24–28.
2. Алюшина Н.О. Компетентісно орієнтоване наставництво як складова цілісного навчального процесу в професійній підготовці державних службовців. *Вісник НАДУ*. 2014. №2. С. 12–17.
3. Байдарова О. Наставництво як форма соціальної підтримки випускників інтернатних закладів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогіка. Психологія. Соціальна робота. 2012. №3. С. 64–67.
4. Бойченко М. Менторство як форма підтримки обдарованих і талановитих у країнах ЄС та США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №7 (41). С. 3–9.
5. Гаврилів Н. Наставництво як інструмент сучасної освіти. *Гуманітарні та соціальні науки* : матеріали I Міжнародної конференції молодих вчених HSS-2009 (Львів, 14-16 травня 2009). Львів, 2009. С. 201–202.
6. Іваницька О.С. Еразмус + координатор як тьютор та ментор в умовах зростання академічної мобільності у ЗВО України. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2018. №5(25). С. 14–18.
7. Іваницька О.С. Особливості впровадження тьюторства та менторства у закладах вищої освіти України. *Young Scientist*. 2019. №1(65), January. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-44>. URL : https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1949?utm_source=chatgpt.com
8. Моргунова Н.С. Психологічний аспект тьюторської та кураторської діяльності у процесі роботи з іноземними студентами у ВНЗ України: зб. наук. пр. *Педагогіка та психологія*. 2016. №53. С. 330–339.
9. Наставництво крок за кроком. Посібник для небайдужих дорослих / О. Смаль та ін. Київ, 2014. 80 с.
10. Новаченко Т. Людиноцентризм як принцип і пріоритет державного управління в Україні. *Публічне управління : теорія та практика* : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. 2013. С. 55–63.

11. Розвадовська Т.В. Наставництво як педагогічний феномен. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 11 : Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2018. Вип. 24 (II т.). С. 140–147.

12. Сидорук І.І. Роль менторства у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2019. №2(18)

13. Шаманська О.І. Освіта дорослих в Україні: завдання, особливості, перспективи розвитку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 2 (22). С. 140–149.

Shlieina L., Isakova O., Zimonova O. Mentoring in the education system: impact on the quality and development of the educational space

Summary. *The article examines mentoring as an important tool for support and development in the higher education system, particularly in the context of adult education. The essence of mentoring is defined as purposeful interaction between a mentor and a mentee, aimed at the personal and professional development of the latter. The main forms of mentoring (pedagogical, peer, soft, youth) are analyzed, as well as the functions of an academic mentor, his rights and responsibilities. The key principles of effective mentoring are outlined (trust, individualized approach, active listening, partnership, etc.), and the professionogram of a mentor as a specialist is given. It is emphasized that mentoring contributes to improving the quality of education, developing the competencies of applicants, and their successful integration into the professional environment.*

Keywords: *education, mentor, mentoring, mentee, tutor, higher education institution, academic mentoring, applicant.*